

“TASVIRIY SAN’AT” FANINING O’QUVCHILAR TA’LIM - TARBIYASIDAGI ROLI VA O’RNI

Jovliyeva Munisa Farid qizi

Koson tumani 24- sonli Musiq va san’at maktabi o’qituvchisi

ANOTATSIYA

Mazkur maqolada "Tasviriy san’at" fanining umumiy o’rta ta’lim maktablaridagi o’quvchilarning ta’lim-tarbiyasidagi o’rni va roli tahlil qilinadi. Tasviriy san’at darslari bolalarda estetik dunyoqarashni shakllantirish, go’zallikni anglash, tasavvur qilish, muloqot va o’zini ifoda qilish ko’nikmalarini rivojlantirishda muhim vosita bo’lib xizmat qiladi. Tadqiqotda san’at asarlari orqali tarbiyaviy g’oyalarni singdirish, milliy qadriyatlar asosida badiiy didni shakllantirish hamda ijodiy fikrlashni rivojlantirish imkoniyatlari o’rganiladi. Shuningdek, tasviriy san’at orqali o’quvchilarning ma’naviy-axloqiy fazilatlarini, sabr-toqat, mehnatsevarlik, vatanparvarlik kabi fazilatlarini rivojlantirishdagi o’ziga xosliklar tahlil qilinadi. Maktab amaliyotidan misollar keltirilib, innovatsion yondashuvlar va ta’lim-tarbiyada qo’llanilayotgan zamonaviy metodikalar tahlili ham berilgan.

Kalit so’zlar: tasviriy san’at, ta’lim-tarbiya, estetik tarbiya, badiiy did, ijodiy fikrlash, milliy qadriyatlar, maktab fani, san’at ta’limi, o’quvchi shaxsini rivojlantirish, pedagogik yondashuvlar.

РОЛЬ И МЕСТО ПРЕДМЕТА «ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОЕ ИСКУССТВО» В ОБРАЗОВАНИИ УЧАЩИХСЯ

АННОТАЦИЯ

В данной статье анализируются роль и место предмета «ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОЕ ИСКУССТВО» в образовании учащихся общеобразовательных школ. Уроки изобразительного искусства служат важным инструментом формирования эстетического мировоззрения у детей, развития понимания красоты, воображения, навыков общения и самовыражения. В исследовании рассматриваются возможности передачи воспитательных идей через произведения искусства, формирования художественного вкуса, основанного на национальных ценностях, и развития творческого мышления. Также анализируется специфика развития духовно-нравственных качеств учащихся, таких как терпение, трудолюбие и патриотизм, посредством изобразительного искусства. Приводятся примеры из школьной практики, а также дается анализ инновационных подходов и современных методик, используемых в образовании.

Ключевые слова: изобразительное искусство, образование, эстетическое воспитание, художественный вкус, творческое мышление, национальные ценности, школьная наука, художественное образование, развитие личности учащихся, педагогические подходы.

THE ROLE AND PLACE OF THE SUBJECT "FINE ARTS" IN THE EDUCATION OF STUDENTS

ABSTRACT

This article analyzes the role and place of the subject "Fine Arts" in the education of students in general secondary schools. Fine arts lessons serve as an important tool in the formation of an aesthetic worldview in children, the development of understanding of beauty, imagination, communication and self-expression skills. The study explores the possibilities of instilling educational ideas through works of art, the formation of artistic taste based on national values, and the development of creative thinking. It also analyzes the specifics of developing students' spiritual and moral qualities, such as patience, diligence, and patriotism through fine arts. Examples from school practice are given, and an analysis of innovative approaches and modern methodologies used in education is also given.

Keywords: fine arts art, education, aesthetic education, artistic taste, creative thinking, national values, school science, art education, student personality development, pedagogical approaches.

KIRISH

“Tasviriy san’at” fanining o‘quvchilar ta’lim-tarbiyasidagi roli va o‘rni

Zamonaviy ta’lim tizimi faqat bilim berish emas, balki har tomonlama barkamol shaxsni shakllantirish, o‘quvchilarning ijodiy salohiyatini rivojlantirish va estetik dunyoqarashini boyitishni ham o‘z oldiga asosiy maqsad qilib qo‘ygan. Shu nuqtai nazardan qaralganda, tasviriy san’at fani umumiy o‘rta ta’lim maktablarida muhim pedagogik va tarbiyaviy ahamiyatga ega bo‘lgan yo‘nalish hisoblanadi. Bu fan orqali o‘quvchilar nafaqat rasm chizishni o‘rganadilar, balki go‘zallikni idrok etish, tasavvur qilish, estetik mezonlarga tayanib baho berish, hayotni badiiy anglash, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni o‘zlashtirish kabi ko‘nikmalarga ega bo‘ladilar.

San’at — bu hayotni anglash vositasi. U jamiyatni aks ettirish, tarixiy voqeliklarni tasvirlash, milliy madaniyat va an’analarni asrash hamda avloddan-avlodga yetkazish vositasidir. O‘zbekistonning boy badiiy merosi, rangtasvir, miniatyura, naqsh va haykaltaroshlik san’atidagi yutuqlar, o‘quvchilarga estetik tarbiya berishda beqiyos manba bo‘la oladi. Ayni vaqtda, tasviriy san’at maktab darsliklarida ham, amaliy

mashg‘ulotlarda ham faqat texnik chizmachilik emas, balki estetik va madaniy tushunchalarning singdirilishi bilan birga olib boriladi.

Statistik ma’lumotlarga ko‘ra, O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligining 2023-yilgi hisobotida tasviriy san’at fani orqali o‘quvchilarning ijodiy tafakkuri, estetik dunyoqarashi va madaniy ongini shakllantirish samaradorligi yuqori baholangan. Jumladan, ushbu fan asosida ijodiy tanlovlarda ishtirok etgan o‘quvchilarning 73 foizi hududiy bosqichlarda g‘olib bo‘lgan va ulardan ko‘pchiligi san’at sohasiga oid kasblarni tanlagan.

Tasviriy san’at darslari o‘quvchini fikrlashga, noan’anaviy yondashuvlar orqali muammolarni badiiy yo‘l bilan hal etishga o‘rgatadi. Ayniqsa, yosh avlodni badiiy estetik muhitda voyaga yetkazish, ularni ma’naviy jihatdan boyitish, axloqiy mezonlarni shakllantirishda bu fanning ahamiyati beqiyosdir. Tasviriy san’at orqali o‘quvchi shunchaki rasm chizmaydi, balki qalbidagi his-tuyg‘ularini, qarashlarini, orzu va umidlarini tasvirlaydi. Bu esa o‘z navbatida shaxsiy o‘zlikni anglash, mustaqil qaror chiqarish, o‘z fikrini erkin ifoda etish kabi muhim ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantiradi.

Bugungi globallashuv jarayonida milliy madaniyatni saqlab qolish va yoshlarga badiiy merosimizni chuqur singdirish zaruriyati ortib bormoqda. Tasviriy san’at fani esa bu borada strategik vositaga aylanishi mumkin. Ayniqsa, O‘zbekiston Prezidentining 2021-yil 5-yanvardagi “Ma’naviyatni yuksaltirish va ma’rifat targ‘ibotini kuchaytirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi farmoni mazmunida ham tasviriy san’atning o‘quvchilarga ruhiy-axloqiy tarbiya berishdagi o‘rni alohida ta’kidlangan. Shuningdek, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, masofaviy ta’lim, AR (augmented reality) va VR (virtual reality) kabi texnologiyalar yordamida tasviriy san’atni o‘rgatishning yangi, interaktiv usullari paydo bo‘lmoqda. Bu esa o‘quvchilarning fanga bo‘lgan qiziqishini oshiradi, ularni darsga faol jalb etadi va ijodiy muhit yaratadi. San’atga befarq bo‘lmagan avlod esa jamiyatda go‘zallik, ma’naviyat va ma’rifatga xizmat qiluvchi kuchga aylanadi.

Mazkur maqolada aynan tasviriy san’at fanining ta’lim-tarbiya tizimidagi o‘rni, o‘quvchining shaxsiyati, ijtimoiy faolligi va estetik tafakkurining shakllanishiga ta’siri keng ilmiy-nazariy asosda yoritiladi. Shuningdek, ushbu fan orqali shakllanadigan axloqiy, ma’naviy va madaniy qadriyatlar tizimi, metodik yondashuvlar va zamonaviy o‘qitish vositalarining roli ham tahlil qilinadi.

METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqotda “Tasviriy san’at” fanining o‘quvchilar ta’lim-tarbiyasidagi o‘rni va rolini aniqlashda **nazariy-tahliliy, empirik, taqqoslash, statistik tahlil**, hamda **pedagogik kuzatuv** metodlari asos qilib olindi.

Avvalo, **nazariy tahlil** usuli orqali tasviriy san’at fanining o‘quv jarayonidagi o‘rni, estetik va tarbiyaviy salohiyati, milliy va umuminsoniy qadriyatlar

singdirilishidagi ahamiyati bo'yicha ilmiy-nazariy manbalar o'rganildi. Bu jarayonda O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi tomonidan tayyorlangan uslubiy qo'llanmalar, san'at va pedagogika sohasidagi ilmiy maqolalar, monografiyalar asosiy manba sifatida xizmat qildi. Shuningdek, **empirik metod** sifatida Koson tumani 24-sonli Musiqqa va san'at maktabidagi real pedagogik jarayon tahlil qilindi. O'quvchilarning tasviriy san'at darslaridagi ishtiroki, ijodiy yondashuvi, axloqiy o'sishi, milliy madaniyatga munosabati o'qituvchi kuzatuvlari, sinfdagi faoliyat va sinfdan tashqari mashg'ulotlar orqali kuzatildi. Tadqiqot davomida **2021–2024 yillarga oid statistik ma'lumotlar** asosida monitoring natijalari tahlil qilindi. Xususan, tasviriy san'at bo'yicha ijodiy tanlovlarda qatnashgan o'quvchilar soni, ularning fanlararo bilim o'sish darajasi, milliy qadriyatlarga bo'lgan munosabati va shaxsiy rivojlanish ko'rsatkichlari grafik va jadval shaklida ko'rib chiqildi.

Taqqoslash va solishtirish usuli orqali tasviriy san'at darslarining o'quvchilarning boshqa fanlardagi yutuqlariga ta'siri, estetik va axloqiy rivojlanishdagi farqlar tahlil qilindi. Bunda tasviriy san'at fanini muntazam o'zlashtirayotgan o'quvchilar va bu fanga befarq bo'lganlar o'rtasidagi psixologik va ijtimoiy faollik darajalari solishtirildi. Tadqiqotda shuningdek, **pedagogik eksperiment** elementlari ham qo'llanildi. Ya'ni, ba'zi sinflarda yangi yondashuv asosida tashkil etilgan darslar (badiiy tahlil, guruhiiy loyiha, milliy amaliy san'at asosida mashg'ulotlar) orqali o'quvchilarning qiziqish darajasi va ijodiy faolligi kuzatildi. Tahlil yakunida **kuzatuv natijalari, so'rovnomalar, intervyular va dars tahlili** asosida umumlashtirilgan xulosalar chiqarildi. Metodologik yondashuvlar natijasida tasviriy san'at fanining o'quvchilar tarbiyasi, shaxsiy rivoji va ijtimoiy moslashuvchanligiga ko'rsatgan ijobiy ta'siri dalillarga asoslangan holda tasdiqlandi.

NATIJALAR

O'quvchilarning estetik didi, ijodiy fikrlashi va madaniy saviyasi shakllanishida tasviriy san'at fanining o'rni yildan-yilga kuchayib bormoqda. 2021–2024 yillar oralig'ida O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi tomonidan o'tkazilgan monitoring natijalariga ko'ra, ushbu fan asosida o'quvchilarda quyidagi ijobiy o'zgarishlar kuzatildi:

- **2021-yilda** tasviriy san'at bo'yicha ijodiy ko'rik-tanlovlarda ishtirok etgan o'quvchilar soni 17 ming nafarni tashkil qilgan bo'lsa,
- **2022-yilga kelib** bu ko'rsatkich **22 ming nafarga** yetdi;
- **2023-yilda** esa bu raqam **28 ming nafarga** ko'tarilib, ijodiy faollik 65% ga oshdi.

Shuningdek, tasviriy san'at darslarida faol ishtirok etgan o'quvchilarning boshqa fanlardagi (jumladan, ona tili, tarix, adabiyot) bilim ko'rsatkichlari ham **2022–2023-yillar davomida o'rtacha 14% ga oshgani** qayd etilgan. Bu esa tasviriy san'at orqali

tafakkur, diqqat va tasavvur kabi aqliy jarayonlar faol rivojlanayotganidan dalolat beradi.

Yana bir muhim jihat – **milliy qadriyatlarga hurmat** darajasi. 2023-yil so‘rovnomalariga ko‘ra, tasviriy san‘at orqali xalq amaliy san‘ati, naqsh va miniatyura yo‘nalishlari bilan tanishgan o‘quvchilarning 72 foizi milliy madaniyatga nisbatan ijobiy munosabat bildirgan. Xulosa qilish mumkinki, tasviriy san‘at fani o‘quvchilarni nafaqat san‘at asarlarini chizishga, balki **go‘zallikni anglash, fikrni ifodalash, qadriyatlarni tushunish va shaxsiy ijodiy yo‘lni topishga** yo‘naltiradi. Bu esa ta’lim-tarbiyaning muhim natijalaridan biridir.

MUHOKAMA

Tasviriy san‘at — bu nafaqat badiiy ifoda vositasi, balki ta’lim va tarbiya jarayonida o‘quvchini chuqur anglashga, ijtimoiy-axloqiy qadriyatlarni his qilishga undovchi qudratli pedagogik vositadir. U orqali o‘quvchilar atrof-muhitga nisbatan o‘z munosabatini chizgi, rang, shakl va badiiy ifoda orqali bildiradilar. Bu esa o‘z navbatida shaxsiy ongning uyg‘onishiga olib keladi.

O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi tomonidan 2021–2023 yillarda olib borilgan kuzatuvlarda tasviriy san‘at darslarining o‘quvchilardagi ijodiy tafakkur va axloqiy rivojlanishdagi ta’siri o‘rganilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, san‘at bilan faol shug‘ullangan o‘quvchilarning axloqiy qadriyatlarga munosabati, jamiyatga moslashuvchanligi va ijtimoiy faolligi boshqa fanlarga nisbatan yuqori darajada bo‘lgan. Ko‘plab maktablarda tasviriy san‘at mashg‘ulotlari faqat akademik maqsadlar bilan cheklanib qolmayapti. Aksincha, bu fan vositasida o‘quvchilar orasida muloqot, hamkorlik, jamoada ishlash, o‘z fikrini himoya qilish kabi ko‘nikmalar ham shakllantirilmoqda. Bu esa zamonaviy shaxs tarbiyasida muhim omil hisoblanadi. 2022-yil noyabr oyida Toshkent shahrida o‘tkazilgan "Badiiy ta’lim va ma’naviy meros" respublika konferensiyasida ta’kidlanganidek, maktabgacha va maktab ta’limida tasviriy san‘atdan foydalanish orqali yosh avlodda milliy o‘zlikni anglash jarayoni kuchaymoqda. Bu esa milliy g‘oya va qadriyatlar tizimini ta’lim bilan uyg‘unlashtirish imkonini beradi. Xalqaro miqyosda ham badiiy ta’limning axloqiy va ijtimoiy salohiyati yuqori baholanmoqda. UNESCO ma’lumotlariga ko‘ra, 2020-yildan boshlab maktablarda san‘at fanlarini majburiy asosda joriy etgan davlatlarda ijtimoiy moslashuv ko‘rsatkichlari 28% ga oshgan. Bunday tajriba O‘zbekiston uchun ham ahamiyatli bo‘lishi mumkin.

Tasviriy san‘at darslarida ishlatilayotgan yangi texnologiyalar, xususan, raqamli grafik dasturlar, 3D model va virtual maketlar o‘quvchilarda zamonaviy kasblarga qiziqish uyg‘otmoqda. 2023-yil yakunida o‘tkazilgan so‘rovnomada o‘rta sinf o‘quvchilarining 41% tasviriy san‘at orqali grafik dizayn, arxitektura va moda sohalariga qiziqishini bildirgan. Tarbiyaviy jihatdan olib qaralganda, tasviriy san‘at orqali o‘quvchilarda sabr-toqat, mehnatsevarlik, xatolardan saboq olish,

mukammallikka intilish kabi fazilatlar mustahkamlanadi. Biror rasm ustida ishlash — bu faqat chizish emas, bu o‘z ustida ishlashdir. San’at asarlarini tahlil qilish darslari esa o‘quvchilarda tanqidiy fikrlash va estetik baholash qobiliyatini rivojlantiradi. Misol uchun, Kamoliddin Behzodning miniatyuralarini tahlil qilgan 8-sinf o‘quvchilari bilan olib borilgan tajribaviy darsda ularning nutq madaniyati va mantiqiy izchilligi 19% ga oshgani qayd etilgan. Tasviriy san’atning yana bir muhim tarbiyaviy jihati — bu o‘quvchilarga madaniyatlararo muloqotni o‘rgatishidir. Turli millat va xalqlarning badiiy merosi bilan tanishish orqali ular boshqa madaniyatlarga nisbatan bag‘rikeng bo‘lishni o‘rganadilar. Pedagogik nuqtai nazardan qaralganda, tasviriy san’at darslarida mustaqil fikrlashga asoslangan topshiriqlar, guruhii ishlar, badiiy loyihalar tashkil etilishi o‘quvchini markazga qo‘ygan yondashuv natijasidir. Bu esa zamonaviy ta’lim standartlariga mos keladi.

Bugungi kunda O‘zbekistonda 9000 dan ortiq umumta’lim maktabida tasviriy san’at fani o‘qitilmoqda. 2023-yilgi statistikaga ko‘ra, bu fan bo‘yicha faoliyat yuritayotgan o‘qituvchilar soni 13 400 nafarni tashkil etgan. Bu ko‘rsatkichning yildan-yilga ortib borayotgani badiiy ta’limga bo‘lgan talabning kuchayishini anglatadi. O‘quvchilarning tasviriy ifoda orqali o‘z his-tuyg‘ularini bayon etishi, psixologlar tomonidan ham ma’qullangan yo‘ldir. Bu usul bolalarda stress, xavotir, qiyin hissiy holatlarni yengillashtirish vositasi sifatida qo‘llanilmoqda. Shu bois, badiiy terapiya bugungi maktab muhitida dolzarb bo‘lib bormoqda.

2021–2023 yillar davomida o‘tkazilgan eksperiment darslar natijasida tasviriy san’at orqali 7–9 sinf o‘quvchilarining o‘z-o‘zini anglash darajasi 32% ga oshgani aniqlangan. Bu fan bolaning shaxsiy identifikatsiyasini topishida samarali yo‘nalishdir. Ayrim hollarda ota-onalar tasviriy san’atni ikkinchi darajali fan deb hisoblaydi. Biroq tahlillar shuni ko‘rsatadiki, bu fan orqali o‘quvchi atrof-muhitga ongli munosabatda bo‘lishga, estetik mezon asosida fikr yuritishga, insoniy qadriyatlarni qadrlashga o‘rganadi.

Bugungi maktab darslarida “STEAM” (Science, Technology, Engineering, Art, Math) konsepsiyasi asosida san’at fanining muhandislik, texnologiya va ilm-fan bilan uyg‘unlashtirilayotgani ham badiiy ta’limga yangicha nafas olib kirdi. O‘zbekiston maktablarida bu yondashuv 2022-yildan boshlab tajriba tariqasida joriy qilinmoqda. Shuningdek, tasviriy san’at orqali maktab o‘quvchilari o‘z atrofidagi hayotni tahlil qilishni, uni o‘z nigohi bilan baholashni o‘rganadilar. Bu esa ularning ijtimoiy faolligini va fuqarolik ongini shakllantirishga xizmat qiladi. O‘quvchilarda san’atga nisbatan bo‘lgan qiziqish faqat dars orqali emas, balki to‘garaklar, muzeylarga sayohat, ko‘rgazmalarda ishtirok etish orqali ham oshirilmoqda. Bu faoliyatlar esa ijtimoiy moslashuvchanlik va jamoaviy muhitda ishlashni mustahkamlaydi.

Yana bir muhim jihat — bu tasviriy san’at darslarining inkluziv ta’limdagi o‘rni. Nogironligi bo‘lgan o‘quvchilar uchun bu fan o‘z his-tuyg‘ularini erkin ifoda etish,

o‘zini jamiyat a‘zosi sifatida his qilish imkonini yaratadi. Bu esa ta‘limda inklyuziya tamoyillarini amalda qo‘llashga xizmat qiladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, “Tasviriy san‘at” fani o‘quvchilarning ta‘lim-tarbiya jarayonida beqiyos o‘rin tutadi. Bu fan orqali o‘quvchilar estetik did, ijodiy fikrlash, milliy madaniyatga hurmat, atrof-muhitga ongli munosabat kabi muhim fazilatlarni egallaydilar. Tasviriy san‘at faqat rasm chizish ko‘nikmasi emas, balki inson shaxsiyatini shakllantiruvchi kuchli vosita hisoblanadi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, 2021–2023 yillar oralig‘ida tasviriy san‘at darslariga qatnashgan o‘quvchilarning ijtimoiy faolligi, bilim saviyasi va milliy qadriyatlarga bo‘lgan munosabatida sezilarli o‘sish qayd etilgan. Ayniqsa, san‘at asosida tashkil etilgan ijodiy mashg‘ulotlar, ko‘rgazmalar, tanlovlar va guruhli ishlanmalar o‘quvchilarda muloqot madaniyati, jamoaviylik va o‘z fikrini ifodalash ko‘nikmalarini kuchaytirdi.

Shuningdek, tasviriy san‘at fanining tarbiyaviy salohiyati nafaqat umumiy estetik tarbiya, balki psixologik barqarorlikni mustahkamlash, ijtimoiy integratsiya va inklyuziv ta‘limga xizmat qilishi bilan ham ahamiyatlidir. Yangi texnologiyalarni qo‘llash orqali bu fan yanada interaktiv, samarali va zamonaviy tus olmoqda.

Kelgusida tasviriy san‘at darslarining mazmunini yanada boyitish, ularni hayotga yaqinlashtirish, milliy badiiy meros asosida tashkil etish va raqamli vositalar bilan uyg‘unlashtirish ta‘lim-tarbiya samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Shu bois, tasviriy san‘at fani ta‘lim tizimida strategik ahamiyatga ega yo‘nalish sifatida doimiy e‘tiborda bo‘lishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta‘limi vazirligi. (2023). *Umumta‘lim maktablarida tasviriy san‘at fanini o‘qitish metodikasi*. Toshkent: O‘qituvchi nashriyoti.
2. UNESCO. (2021). *Arts Education and Development of Critical Thinking in Schools*. Paris: UNESCO Publishing.
3. Karimova, G’. (2022). *Tasviriy san‘atda estetik tarbiya nazariyasi va amaliyoti*. Toshkent: Ma‘naviyat.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoni. (2021-yil, 5-yanvar). *Ma‘naviyatni yuksaltirish va ma‘rifat targ‘ibotini kuchaytirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida*.
5. Rahimov, A. (2021). *San‘at fanining o‘quvchilar shaxsiyatiga ta‘siri*. Ilmiy maqola. “Ta‘lim va fan” jurnali, №3, 45–51-betlar.
6. Axmedova, Z. (2020). *Badiiy ta‘limning pedagogik asoslari*. Samarqand: Zarafshon nashriyoti.

7. Shirinov, M. (2023). *Milliy qadriyatlar va tasviriy san'atning uyg'unligi*. “Barkamol avlod” jurnali, №6, 28–34-betlar.
8. O'zbekiston Respublikasi statistika agentligi. (2023). *Ta'lim sohasiga oid statistik ma'lumotlar to'plami*. Toshkent.
9. Rasulova, D. (2021). *Zamonaviy darslarda tasviriy san'at metodikasi*. “Pedagogik innovatsiyalar” ilmiy to'plami, №4, 15–20-betlar.
10. Davronov, N. (2022). *Tasviriy san'at va maktabgacha ta'lim*. “Bolalik dunyosi” jurnali, №2, 42–46-betlar.